

*До спеціалізованої вченої ради Д.26.007.04
Національної академії внутрішніх справ
(03035 м. Київ, пл. Солом'янська, 1)*

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора юридичних наук, професора

Ярмиша Олександра Назаровича

на дисертацію Мазур Тамари Вікторівни

«Охорона культурної спадщини в Україні: історико- й теоретико-правове дослідження», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає жодних сумнівів. Одним із наріжних каменів гуманітарної політики нашої держави є збереження культурної спадщини, яка складає невід'ємну частину світового культурного надбання. Проблема збереження і примноження культурного надбання виникла не сьогодні і не вчора. Але вона набуває все більшого значення нині, в умовах глобалізації. Для України ж зараз ця проблема є особливо гострою. Як справедливо підкреслює авторка рецензованої дисертації, в нашій країні спостерігаються загрозові тенденції нищення, руйнування та розпродажу об'єктів культурної спадщини, що традиційно пов'язано із відсутністю належного контролю за дотриманням пам'яткоохоронного та суміжного, зокрема містобудівного, законодавства. Слід погодитись і з тим, що тимчасова окупація Криму та військові дії на Донбасі вимагають вироблення правових механізмів захисту культурної спадщини в умовах збройного конфлікту й окупації, що неминуче має враховувати схожу практику інших держав та відбуватися у тісній співпраці з міжнародними пам'яткоохоронними організаціями. Слід враховувати (і на це також звертає увагу дисертантка) й те, що політика децентралізації в Україні, зокрема

ВІСНОВК		
З. №	1892	1
19	03	2021 р.
кількість аркушів:	15	додаток
осн. док.		

передача частини повноважень щодо охорони культурної спадщини на місцях від органів державної влади органам місцевого самоврядування, диктує потребу відповідного розмежування повноважень та, водночас, забезпечення їх співпраці, надання практичної і методичної допомоги тощо. Варто зважити й на те, що попри наявність досить значної кількості праць вітчизняних науковців, які заклали підґрунтя вивчення національного правового забезпечення пам'яткоохоронної діяльності, комплексних робіт історико-теоретичного характеру до останнього часу не було. Все це дає підстави вважати дисертаційне дослідження Т.В. актуальним і своєчасним.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації. Високий ступінь обґрунтованості і достовірності результатів дослідження забезпечено використанням низки загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання. Їх застосування визначає логічну побудову дисертації та дозволяє послідовно й науково обґрунтовано реалізувати мету і задачі, поставлені на початку дослідження.

Структурно дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, що включають 13 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури (529 найменувань) та додатків.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано інформацію щодо апробації результатів роботи, її структури й обсягу.

Розділ 1. «Теоретико-методологічні засади дослідження правової охорони культурної спадщини» складається з двох підрозділів. У першому з них ґрунтовно розкрито основні методологічні засади дослідження й наведено авторське визначення терміну «правова охорона культурної спадщини», під яким запропоновано у вузькому розумінні розглядати діяльність уповноважених суб'єктів щодо розроблення й ухвалення законодавчих і

підзаконних актів, спрямованих на забезпечення обліку, захисту, збереження, утримання, використання, консервації, ремонту, реставрації, реабілітації, пристосування, музеєфікації, а також протидії пошкодженням і руйнуванням об'єктів культурної спадщини. У широкому розумінні правова охорона культурної спадщини, на думку авторки дисертації, включає і захист об'єктів культурної спадщини.

Дисертантка наголошує на доцільності використання підходів, принципів і методів, які традиційно використовуються в правових дослідженнях та, зокрема, у дослідженнях з теорії й історії права, але при цьому цілком справедливо враховує специфіку правової охорони культурної спадщини, яка полягає в міждисциплінарному підході та наявності значної кількості наукових праць із досліджуваної проблеми авторів суміжних галузей знань.

Важливе місце у дисертації посідає підрозділ 1.2. *«Поняття та сутність правової охорони культурної спадщини»*, де авторкою простежено еволюцію базових понять у пам'яткоохоронному законодавстві на українських землях упродовж більше ста років. При цьому встановлено, що специфіка правової охорони культурної спадщини в Україні складалася упродовж тривалого часу, що, звичайно, вплинуло і на формування та розвиток понятійно-термінологічного апарату. Т.В. Мазур показує, що така специфіка проявилася навіть в умовах уніфікації радянського законодавства.

Тут також доведено, що упродовж понад столітнього розвитку національного пам'яткоохоронного законодавства визначення та розуміння базових термінів і понять зазнавали змін як під впливом формування нових підходів держави до охорони культурної спадщини, так і завдяки адаптації українського законодавства до міжнародних норм. Переконливим виглядає висновок авторки дисертації, що наразі в міжнародному та національному праві немає чітких усталених термінів і понять, натомість застосовуються як базові «культурна спадщина», «культурні цінності», «культурні надбання», «пам'ятка» та ін. Заслуговує на підтримку ідея щодо необхідності подальшого удосконалення термінологічного апарату.

Окремий – другий – розділ дисертації присвячено характеристиці джерельної бази та стану дослідження проблеми правової охорони культурної спадщини, що притаманно взагалі історико-правовим дослідженням. Слід погодитися з авторкою, що основним джерелом дослідження правової охорони культурної спадщини в Україні є законодавчі й підзаконні акти, ухвалені органами державної влади упродовж більш ніж столітньої історії. Т.В. Мазур справедливо звертає увагу на те, що простежується певна правонаступність не лише політики у сфері охорони культурної спадщини, а й відповідних правових джерел, і наводить при цьому конкретні приклади. Окрім нормативних актів, розглядаються в дисертації як джерела дослідження є й інші документи та матеріали.

У підрозділі 2.2 здійснено докладний огляд наукової літератури з питань охорони культурної спадщини, оприлюдненої українськими дослідниками. Результатом ретельного аналізу стало виокремлення основних напрямків наукових досліджень (запропоновані Т.В. Мазур напрямки – їх шість – охоплюють, на мою думку, весь масив наявних досліджень доби незалежності). Вельми корисним для широкого кола спеціалістів видається мені підрозділ 2.3., присвячений висвітленню проблеми правової охорони культурної спадщини у західній правовій доктрині: тут достатньо глибоко проаналізовано праці з досліджуваної проблематики представників держав, що належать до систем англосаксонського та континентального права. При цьому підкреслено, що тематика зарубіжних досліджень є значно ширшою за ту, яка класифікована для українських студій з охорони культурної спадщини

Слід погодитись з Т.В. Мазур стосовно особливої уваги до робіт французьких, італійських та польських вчених, які проаналізовано передусім з точки зору можливості використання досвіду охорони культурної спадщини зазначених держав у контексті удосконалення українського пам'яткоохоронного законодавства. Авторка дисертації цілком справедливо наголошує: вибір саме цих держав пояснюється як їх членством у ЄС, до чого прагне й Україна, так і тривалою традицією вироблення ефективної державної

політики охорони культурної спадщини та децентралізацією повноважень щодо охорони та збереження пам'яток.

Одним із ключових в дисертації є розділ третій – «Історичні засади правової охорони культурної спадщини в Україні», який складається з трьох підрозділів, що охоплюють понад столітній період вітчизняної історії. Розділ насичений багатим фактологічним матеріалом, в тому числі архівно-документального походження (частина його вперше вводиться до наукового обігу), містить чимало важливих узагальнень та цікавих спостережень авторки, переважна більшість яких заслуговує на схвалення та підтримку.

Четвертий розділ дисертації присвячений аналізу міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду правової охорони культурної спадщини. Тут авторка демонструє глибокі знання в сфері міжнародного права і зарубіжного законодавства. Особливу увагу Т.В. Мазур зосереджує на питаннях адаптації національного законодавства до міжнародних норм і стандартів. При цьому аналізу піддається широке коло важливих міжнародних документів, починаючи з Брюсельської декларації про закони і звичаї війни 1874 р. гаазьких конвенцій 1899 та 1907 рр. Відзначивши, що положення багатьох конвенцій значною мірою імплементовані в національне законодавство України, за результатами проведеного аналізу цілком обґрунтовано запропонувала ухвалити ряд законодавчих і підзаконних актів щодо: імплементатії положень Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини; захисту культурної спадщини в умовах збройних конфліктів; збереження пам'яток культурної спадщини, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО; створення окремих органів охорони культурної спадщини на центральному та місцевому рівнях.

У підрозділі 4.2. Т.В. Мазур переконливо обґрунтовує доцільність запозичення зарубіжного досвіду у процесі удосконалення національного пам'яткоохоронного законодавства та державної політики у сфері охорони культурної спадщини. Ідеться передусім про досвід держав – членів Європейського Союзу у контексті наближення національного законодавства до законодавства ЄС відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014

р. При цьому заслуговує на підтримку позиція авторки дисертації щодо того, що врахування зарубіжного досвіду законодавчого забезпечення охорони культурної спадщини не може відбуватися шляхом простого запозичення певних норм чи копіювання державної політики, оскільки кожна держава має свої правові особливості й національні традиції, які не спрацюють в українських умовах або, навіть, можуть бути шкідливими.

Із досвіду країн англосаксонського права корисною, на думку дисертантки, є практика стимулювання пам'яткоохоронної діяльності, меценатства та ін. шляхом надання пільг і преференцій, залучення до охорони культурної спадщини неприбуткових організацій та активних громадян.

Докладно розглянуто в підрозділі пам'яткоохоронне законодавство Франції, Італії та Польщі, досвід яких визнано найбільш корисним для України. Аналіз зарубіжного досвіду дав змогу виокремити ряд практичних рекомендацій, які можуть бути використані в процесі удосконалення законодавства України у сфері охорони культурної спадщини.

Багатим за змістом, насиченим цікавими пропозиціями є п'ятий розділ дисертації - «Реформування правового й інституційного забезпечення охорони культурної спадщини в Україні», який складається з трьох підрозділів.

Новітній етап законодавчого забезпечення охорони культурної спадщини в Україні Т.В. Мазур цілком обґрунтовано пов'язує з ухваленням 16.07.1990 р. Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України, яка гарантувала національно-культурне відродження українського народу, та Основ законодавства України про культуру 1992 р. На розвиток норм Основ законодавства України про культуру було розроблено й постановою Кабінету Міністрів України від 12.08.1992 р. затверджено Положення про Державний реєстр національного культурного надбання. Головним недоліком цього акта авторка справедливо визнає те, що не було визначено єдиного державного органу, відповідального за його формування, та чітких критеріїв, за якими пам'ятки підлягали відбору та внесенню до Реєстру. З огляду на зазначене,

підкреслює дисертантка, єдиного Державного реєстру національного культурного надбання досі не створено.

Конституція України 1996 р. більш послідовно, у порівнянні з Конституцією УРСР, забезпечила гарантії культурних прав громадян та обов'язки держави щодо охорони культурної спадщини. Поворотним моментом у справі законодавчого забезпечення пам'яткоохоронної діяльності стало ухвалення Закону України «Про охорону культурної спадщини» 2000 р. Т.В.Мазур має рацію, коли Черговий етап розвитку законодавства у сфері охорони культурної спадщини пов'язаний з ухваленням Закону України «Про культуру» 2010 р., яким на законодавчому рівні запроваджено термін «нематеріальна культурна спадщина». Дисертанткою доведено, що упродовж останніх років було здійснено ряд кроків щодо реформування державної політики у сфері культури й удосконалення законодавчого забезпечення охорони культурної спадщини у відповідності до міжнародних норм і стандартів. Разом із тим, виокремлено основні недоліки та прогалини профільного законодавства, а також на основі аналізу судової практики сформульовано авторські пропозиції щодо їх усунення.

На особливу увагу заслуговує підрозділ 5.2. *«Правові засади реформування діяльності державних органів охорони культурної спадщини»* система органів охорони культурної спадщини розглядається у вузькому розумінні, тобто, йдеться лише про органи виконавчої влади на центральному та місцевому рівнях, а також структурні підрозділи охорони культурної спадщини органів місцевого самоврядування, де такі створені. Розкриваючи низку важливих питань, висуваячи слушні пропозиції щодо подальшого реформування структури та функціонування державних органів охорони культурної спадщини, Т.В. Мазур спирається, зокрема, на власний досвід керівної роботи у Міністерстві культури України. Це підсилює обґрунтованість і достовірність критичного аналізу, висновків дослідження та висловлених пропозицій.

Безперечним творчим здобутком авторки дисертації вважаю всебічний аналіз у підрозділі 5.3. правового статусу неурядових організацій та громадян у сфері охорони культурної спадщини. Тут чітко показано, що у світовій практиці склалася традиція, згідно з якою основним суб'єктом у сфері охорони культурної спадщини є органи публічної влади – державні спеціалізовані установи та органи місцевого самоврядування. Водночас, як підкреслює Т.В.Мазур, нині все більшу роль у справі збереження культурного надбання людства відіграють неурядові інституції – громадські об'єднання та окремі небайдужі громадяни. Авторкою доведено, що в Україні також існують давні традиції громадської діяльності у сфері охорони культурної спадщини. Причому вони активно розвивалися ще в той період, коли українські землі входили до складу інших держав. Проаналізовані дисертанткою і сучасні правові засади співпраці владних інституцій із громадськістю, а також участь громадських організацій та окремих громадян в охороні культурної спадщини, які урегульовані нормами Конституції України, законів «Про охорону культурної спадщини» 2000 р. та «Про охорону археологічної спадщини» 2004 р. Завдяки конституційним гарантіям та нормам спеціального законодавства сьогодні в Україні розвивається індивідуальний громадський пам'яткоохоронний рух, який набирає різних форм. Інтеграція України в міжнародну систему органів охорони культурної спадщини розглядається крізь призму діяльності національних комітетів міжнародних пам'яткоохоронних організацій (ІКОМОС, ІКОМ, ІККРОМ та ін.), які координують свою діяльність з державними органами у сфері охорони культурної спадщини, зокрема щодо захисту культурної спадщини на території тимчасово окупованого Криму. Водночас авторкою справедливо звертається увага й на недостатню активність та ефективність окремих подібних організацій. Так, Національний комітет Блакитного Щита в Україні, який повинен захищати культурні цінності у зоні збройних конфліктів, було створено лише в 2014 р., проте він, як переконливо доводить Т.В. Мазур, і досі не налагодив системної роботи щодо захисту культурної спадщини або вироблення відповідних законодавчих пропозицій.

При проведенні наукового дослідження її автор послугувався як гносеологічними принципами пізнання, так і методологічними підходами.

Безсумнівною перевагою роботи є використання значного обсягу загальнотеоретичних наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, розробок фахівців у сфері теорії та історії права, а також галузевих юридичних наук.

Дослідження спирається на широку, репрезентативну емпіричну базу, яку становить аналіз: актів національного та міжнародного права; рекомендацій міжнародних організацій; постанов і рішень судів України; установчих актів і робочих документів органів охорони культурної спадщини та громадських пам'яткоохоронних організацій; історичних пам'яток права; праць українських та зарубіжних вчених у галузі охорони культурної спадщини.

Використання вищевказаного теоретичного інструментарію та джерельної бази дозволило дисертанту сформулювати, зокрема, низку науково обґрунтованих положень, висновків та рекомендацій задля удосконалення чинного національного законодавства.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є комплексним дослідженням, в якому вперше в національній правовій доктрині проаналізовано історико- й теоретико-правові проблеми охорони культурної спадщини в Україні. Наукова новизна конкретизується в авторських положеннях, висновках, пропозиціях і рекомендаціях, які виносяться на захист. До найбільш вагомих творчих здобутків авторки дисертації слід, на мою думку, віднести наступне:

- уперше запропоновано визначення правової охорони культурної спадщини у вузькому розумінні як діяльності уповноважених суб'єктів щодо розроблення й ухвалення законодавчих і підзаконних актів, спрямованих на забезпечення обліку, захисту, збереження, утримання, використання, консервації, ремонту, реставрації, реабілітації, пристосування, музеєфікації, а також протидії пошкодженням і руйнуванням об'єктів культурної спадщини. У широкому

розумінні правова охорона культурної спадщини включає всі форми, способи та засоби захисту об'єктів культурної спадщини;

- визначено історичні закономірності й особливості розвитку правової охорони культурної спадщини в Україні на різних історичних етапах, пов'язаних із традиціями національного державотворення, доведено тяглість правового забезпечення охорони культурної спадщини від українських визвольних змагань 1917 – 1921 років, радянського періоду до сучасності, яка має як позитивні, так і негативні риси;

- охарактеризовано новітні тенденції охорони культурної спадщини за кордоном, що проявляється в посиленні пам'яткоохоронної діяльності неурядових громадських організацій, окремих громадян і недержавних фондів, залишаючи за профільним центральним органом виконавчої влади функції вироблення політики й підготовки проектів нормативних актів у сфері охорони культурної спадщини;

- аргументовано доцільність запозичення зарубіжного досвіду правової охорони культурної спадщини (зокрема кодифікації пам'яткоохоронного законодавства) тих країн, які мають схожу з Україною систему державного управління (Франція, Італія, Польща), водночас передали більшу частину повноважень у сфері охорони культурної спадщини органам місцевого самоврядування, що особливо актуально для України в процесі децентралізації влади;

- проаналізовано функціонування органів охорони культурної спадщини в Україні та встановлено доцільність створення не лише окремого центрального органу охорони культурної спадщини, а й структурних підрозділів органів охорони культурної спадщини у складі місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування;

- розроблено авторські пропозиції щодо удосконалення правового й інституційного забезпечення охорони культурної спадщини в Україні у відповідності до міжнародних норм і стандартів, національних традицій і зарубіжного досвіду. Низку важливих положень проблеми, які були висвітлені

у роботах попередників, авторці вдалося удосконалити або надати їм подальшого розвитку.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, достатньо повно викладені в монографії та тридцяти двох статтях, з них 21 у наукових фахових виданнях України та зарубіжних виданнях, тезах 8 доповідей за результатами участі в науково-практичних конференціях, а також трьох статтях, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук. Аналіз представлених рукопису та автореферату дисертації дає підстави зробити висновок про те, що зміст автореферату ідентичний змісту основних положень дисертаційного дослідження. Наведені в авторефераті наукові положення, висновки та рекомендації розкриваються у тексті дисертаційного дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані й оприлюднені в дисертації авторські положення, висновки та пропозиції мають загальнотеоретичне та практичне значення. Вони вносять безпосередній вклад в юридичну науку, а також практику діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування й можуть бути використані у:

- правотворчій діяльності – для підготовки інформаційно-аналітичних записок, «білих книг» законопроектів, проектів законів та підзаконних актів у сфері охорони культурної спадщини; вироблення засад державної політики та проектів реформування системи органів охорони культурної спадщини (лист Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування від 28 грудня 2020 р. № 04-23/15-2020/253350);
- правозастосовчій діяльності – для вдосконалення практики реалізації правових норм органами охорони культурної спадщини та окремими громадянами;

- науково-дослідній роботі – для поглиблення знань про: розвиток правової охорони культурної спадщини в Україні; імплементацію в національне законодавство міжнародних норм і стандартів; наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу;
- освітньому процесі – для підготовки підручників, навчальних і методичних посібників, курсів лекцій, матеріалів для самостійної роботи з навчальних дисциплін «Теорія держави і права», «Історія держави і права», «Конституційне право», «Права і свободи людини та громадянина», «Міжнародне право охорони культурної спадщини» (акт впровадження Національного авіаційного університету від 28 грудня 2020 р. № 15/290/1).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Аналіз змісту роботи свідчить про самостійну, завершену, аргументовану, комплексну роботу й дозволяє констатувати високий науково-теоретичний рівень проведеного дослідження. Вдала внутрішня побудова дисертації свідчить про науково вивірений та аргументований підхід до вирішення поставлених задач і досягнення мети дослідження.

Дисертація відрізняється глибиною правового аналізу, вираженістю та коректністю наукової полеміки, вмілим підбором матеріалу. Одержані автором науково-обґрунтовані результати розв'язують важливу для юридичної науки проблему.

Структура роботи, логіка вирішення поставлених завдань, рівень аргументації та наукове обґрунтування основних висновків автора, форма викладення матеріалу відповідають вимогам, що висуваються МОН України до докторської дисертації. Роботу підготовлено державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Зміст дисертації та автореферату повною мірою відповідає спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Водночас, як і для будь-якої творчої роботи, для дослідження Т.В. Мазур властиві певні **недоліки та дискусійні моменти.**

1. У дисертації запропоноване авторське визначення терміну «правова охорона культурної спадщини» (с. 35), яке подається як елемент наукової новизни і загалом не викликає заперечень. Вважаємо, що варто було сформулювати ще кілька ключових визначень термінів і понять, які на сьогодні є дискусійними.

2. На с. 69 дисертантка справедливо відзначає, що «якоїсь універсальної класифікації джерел досі не виробила не лише юридична наука, а й інші галузі наукового знання», і наводить на с. 70 власну класифікацію джерельної бази дослідження правової охорони культурної спадщини. Разом із тим у цій класифікації серед джерел дослідження не вказано судові ухвали та рішення, хоча в роботі вони використовуються. Тому варто було б авторську класифікацію доповнити цим окремим видом джерел. Крім того, коли йдеться про історичні джерела, варто вказати на спогади, епістолярні матеріали тощо.

3. У дослідженні імпонує те, що дисертантка присвятила значну увагу розгляду стану дослідження проблеми правової охорони культурної спадщини іншими вченими і, навіть, окремим підрозділом (2.3) виділила висвітлення проблеми правової охорони культурної спадщини у західній правовій доктрині, проаналізувавши, зокрема, близько ста джерел іноземними (без врахування російської) мовами. Водночас у підрозділі 2.2 «Стан дослідження проблеми правової охорони культурної спадщини вітчизняними вченими» розглянуто лише праці українських вчених після 1991 року. З одного боку, це безумовний плюс, оскільки автор дійсно спирається на новітні дослідження, а з іншого, – ми не можемо відкидати й доробку вчених радянського періоду, який є досить вагомим.

4. Заслуговує на увагу те, що під час написання підрозділу 3.1 «Формування державної політики та системи правового захисту охорони культурної спадщини під час Української революції 1917–1921 років» дослідниця активно послуговувалася архівними документами, залучивши до наукового обігу невідомі чи маловідомі документи і матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. Однак в інших

підрозділах архівні документи вже не використовуються. Вважаємо, що їх використання посилює авторські положення й аргументи.

5. У підрозділі 5.3 дисертації охарактеризовано правовий статус неурядових організацій та громадян у сфері охорони культурної спадщини, при цьому і радянського періоду, і сучасного. Водночас варто було б провести порівняння реальної залученості громадян до пам'яткоохоронної діяльності двох періодів, механізмів їхнього впливу на ухвалення управлінських рішень та внесення змін до профільного законодавства.

6. Для досліджень історико-правового плану (а авторка, судячи з самої назви роботи, намагалася його створити) вже традиційно характерним є такий елемент, як чітке визначення хронологічних рамок роботи з обґрунтуванням нижньої та верхньої меж дослідження. В рецензованій дисертації цей елемент відсутній. Як результат, має місце певна непослідовність дисертантки, передусім коли йдеться про матеріали, що стосуються ХУІІ – ХХ століть.

Водночас, слід наголосити, що наведені зауваження здебільшого мають характер побажань для подальшого удосконалення наукової роботи або стосуються дискусійних питань. Вони випливають з того, що авторка, на мою думку, поставила перед собою «надзавдання», взявшись досліджувати надзвичайно широкий предмет, з багатьма аспектами. Загалом зауваження не впливають на високий науковий рівень підготовленого дисертаційного дослідження та не піддають сумніву результати наукової розвідки.

Отже, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих наукових працях, а також оформленням дисертація відповідає вимогам, які встановлені Порядком присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (з подальшими змінами).

Дисертація Т.В. Мазур, що підготовлена на тему: «Охорона культурної спадщини в Україні: історико- й теоретико-правове дослідження», є завершеною кваліфікаційною працею, у якій отримано нові науково

обґрунтовані результати, що мають теоретичне та практичне значення. Проведене дослідження характеризується єдністю змісту, свідчить про вирішення важливої доктринальної проблеми та вагомий особистий внесок автора в науку теорії та історії держави і права. Відповідно, її авторка – Мазур Тамара Вікторівна - заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент

провідний науковий співробітник

Державного науково-дослідного інституту МВС України

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент НАПрН України,

Заслужений юрист України

Олександр ЯРМИШ

« 18 » березня 2021 року

Підпис засвідчую:

Директор Державного науково-дослідного

інституту МВС України

доктор юридичних наук, професор

Михайло ВЕРБЕНСЬКИЙ